

ja mahdollistaa avioliittoteologian pohtimisen edelleen pois tämänhetkisestä jumiutuneesta keskustelusta. Kristillisen etiikan tulisi Vikströmin mukaan keskittyä ennen muuta siihen, "miten Jumalan rakkaus voi muuttaa ja uudistaa tätä maailmaa" (s. 77).

Vaikka seksuaalisuuden ja avioliiton teologiaa voi Vikströmin mukaan kehittää, se ei tarkoita sitä, etteikö seksuaalisella käyttäytymisellä olisi rajoja ja sitä sääteleviä normeja. Keskeinen kriteeri hyvän ja väärän seksuaalisuuden välillä kulkee Vikströmin mukaan siinä, toteuttaako se toista ihmistä kunnioittavaa rakkautta vai pelkäänsä itsestä oman nautinnon tai vallan tavoittelua. Vaikka Vikström hyväksyy kaikki ne seksuaalisuuden ilmentämismuodot, jotka noudattavat mainittua kriteeriä, avioliittoa voi silti hänen mukaansa edelleen pitää parhaana parisuhteen muotona. Vikströmin mukaan "avioliiton tehtävä on suojella ja edistää hyvää ja rakkaudellista elämää muuttuvissa ulkoisissa olosuhteissa" (s. 225). Kirkon haaste on osoittaa, että sitoutuminen avioliittoon ei merkitse itsensä menettämistä. Teologisesti avioliitto kuuluu lain alueelle, koska se on osa ihmisen tehtävää ottaa vastaan ja varjella elämää Jumalan lahjana. Vikström painottaa, että avioliiton määrittelyssä on aikojen kuluessa tapahtunut suuria muutoksia. Avioliitto ymmärretään nykyisin ennen muuta kahden osapuolen keskinäisenä sopimuksena.

Vikström torjuu vahvasti ajatuksen, jonka mukaan homoseksuaalinen identiteetti voidaan hyväksyä, mutta käyttäytymistä ei. Käytännössä kirkko ajaa Vikströmin mukaan ihmisiä lyhytaikaisiin suhteisiin, jos se ei tue pitkiä parisuhteita siunaamalla yhtä lailla sekä hetero- että homoparien liittoja. Vikströmin mukaan pelkäänsä homoseksuaalisuuden suvaitseminen ei riitä: kirkko haastetaan kysymällä, haluaako se iloita yhdessä elämänkumppanin löytäneen ihmisen kanssa.

Teoksen lopuksi Vikström ottaa kantaa tämänhetkiseen avioliittokeskusteluun maallisen lainsäädännön muututtua. Kirkolla on kolme mahdollisuutta: pitäytyä nykyisessä avioliittokäsityksessä, laajentaa sitä sisältämään myös samaa sukupuolta olevien avioliiton tai luopua kokonaan maallisesta vihkioikeudesta. Vikströmin oma kanta on, että kirkon tulisi luopua maallisesta vihkioikeudesta ja siunata maallisten viranomaisten edessä solmitut liitot puolisoiden sukupuolesta riippumatta. Vikströmiin mukaan pappi voisi tällöin rohkeammin tuoda esiin kirkon ihanteita ja tavoitteita. Kaikkien avioliittojen siunaamista ei tarvitsisi edellyttää kaikilta papeilta. Avoimeksi kysymykseksi jää, miksi nykyisenkaltaisessa avioliittoon vihkimisessä pappi ei voisi tuoda kirkon sanomaa samalla tavoin esiin kuin siunatessaan muualla solmittua avioliittoa. Vikström torjuu nykyisen parisuhteen puolesta rukouksen ("kanssa ja puolesta") kaltaiset ratkaisut. Ne johtavat hänen mukaansa ennen pitkää siihen, että kirkon jäsenen samanarvoisuus kärsii.

Maallisesta vihkioikeudesta luopumisen perusteluna ei Vikströmin mukaan saisi olla avioliittolain muutos. Tärkeämpi argumentti on kirkon viranomaisroolin vähentäminen. Kirkon tulisi Vikströmin mukaan olla monikulttuurisessa yhteiskunnassa aiempaa vahvemmin itsenäinen, valtiosta riippumaton kolmannen sektorin toimija eikä viranomainen.

ELINA HELLOQVIST, TEOL. TRI

AMY HOLLYWOOD
Acute Melancholia and Other Essays: Mysticism, History, and the Study of Religion. New York: Columbia University Press 2016. 398 s.

Mitä merkitsee, että keskiaikaisen uskonharjoituksen kohde – esimerkiksi Neitsyt Maria – on todellinen (real)? Amy Hollywood ei tyydy tavalliseen nykyaikaiseen vastaukseen, jonka mukaan ihmistieteissä erotetaan se, mikä oli todellista ihmisille, joita tutkitaan, ja mikä on todellista "meille". "Me" tarkoittaa yleis-täen nykytutkijoita, joiden on metodologisen skeptisismien ja länsimaisen tieteen ja filosofian agnostisismien mukaan kiellettävä, että Neitsyt Maria olisi todellinen *meille*, tai että Maria olisi ontologinen, ihmisen toimista tai suhteista riippumaton voima. Hollywood huomauttaa, että itse asiassa samankaltainen erottelu on löydettävissä keskiajan lähteistäkin. Ei kaikkia näkyjä hyväksytty toiseksi, vaan joidenkin taustalla nähtiin sairaus, huijausta tai esimerkiksi mielisairautta. Hollywood toteaa, että ihmisillä menneisyydessä ja nykyisyydessä on halu ja jopa intohimo saada tietää, mikä vakuuttavan tuntuudesta kokemuksesta on yleisesti ja todennettavasti totta.

Tekijä ei lähde kieltämään modernin ateistisen tieteen premissejä suoraan – itse asiassa hän toteaa, että varmaan itsekin ajattelee lähinnä niiden mukaisesti, mutta hän haastaa nykytutkijat kääntämään kriittisen katseensa myös oman tietämisen ja ajattelun ehtoihin. Hollywood kysyy, miten tutkimus voisi muuttua, jos tutkija lähtisikin siitä, että uskonnollisen kokemuksen saanut, henkien kanssa keskusteleva ihminen onkin tekemisissä jonkin ontologisesti todellisen kanssa. Hollywood on Harvardin yliopiston teologisen tiedekunnan professori ja erityisen tunnettu keskiajan mystiikan, filosofian ja historian tutkimuk-

sistaan. Hän on ikään kuin metodisella uteliaisuudella päivitetty versio mystiikan tutkimuksen grand old manista Bernard McGinnista.

Teoksen laajassa johdannossa ja yhdessätoista esseessä Hollywood tarkastelee keskiajantutkimuksen, filosofian, teologian, feministisen ja queer-tutkimuksen sekä psykoanalyysin näkökulmista uskonnon tutkimusta yleensä ja erityisesti mystiikan ja historian tutkimusta. Esheet on aiemmin julkaistu artikkeleina ja niissä on jonkin verran toistoa. Pedagogisesti ja ajattelua stimuloivasti ne toimivat tästä syystä itse asiassa erinomaisesti. Lukija voi jatkuvasti reflektoida omaa metodista ajatteluaan ja samalla seurata Hollywoodin suostuttelevaa keskustelua lukuisten tutkijoiden kanssa. Älyllinen uteliaisuus vie hänet jatkuvasti keskusteluihin esimerkiksi antropologien (kuten Saba Mahmood ja Talal Asad) tai muiden modernien uskonnon tutkijoiden, esimerkiksi Robert Orsin ja Luce Irigarayn, kanssa. Muita keskustelukumppaneita löytyy muun muassa kirjallisuudesta, historian tutkimuksesta ja filosofiasista – Henry Adams, Jacques Derrida, Judith Butler ja Catherine Bell. Hollywoodin työskentelytapa on vahvasti tieteidenvälinen. Hän etsii keskiajantutkimukseen välineitä käytännössä koko ihmistutkimuksen kentältä. Hän pureskelee, jalostaa ja kehittää eteenpäin ajatuksia tikkimättömän rehellisesti. Hän ei yritä sanoa, että olisi itse löytänyt totuuden, vaan haastaa tutkijat miettimään vaikeampia ja mutkikkaampia tutkimuskysymyksiä, jotta näin voisi päästä uusiin tutkimustuloksiin ja niiden välityksellä syvällisempään ymmärrykseen uskonnosta ja esimerkiksi keskiajan mystiikasta.

Esseiden keskiöistä löytyvät muun muassa Mechthild Magdeburgilainen, Beatrice Nasaretilainen, Christina Ihmeellinen (Mirabilis), Marguerite Porete ja Mestari Eckhart. Teemoina ovat seksuaalinen halu, mystiikka, toimijuus, normaali ja queer keskiajalla, psykoanalyysi,

Kristuksen haava ja esimerkiksi Eckhartin Martan ja Marian tarinan uudelleentulkinta.

Noin kolmekymmentä vuotta sitten Caroline Walker Bynum julkaisi käänteentekeväen teoksensa *Holy Feast and Holy Fast: The Religious Significance of Food to Medieval Women*. Bynum esittää teoksessa, että miesten ja naisten spiritualiteetti oli selvästi erilaista keskiajalla. Tätä väitetä on Bynumin kirjan ilmestymisestä asti kritisoitu ja purettu. Toinen, ehkä ajoittain rivien välistä löytyvä väite liittyy keskiajan uskonharjoittajien seksuaalisuuteen ja käytännön erotiikkaan uskonnossa. Bynumia on arvosteltu etenkin yksinkertaistavasta heteronormatiivisuudesta. Teoksen poikkeuksellisen laajasta vaikutuksesta kertoo, että se on edelleen viitatuimpia tutkimuksia keskiaikaa koskien. Sen kiistattomin ansio on aivan uudenlaisten lähde-tekstien tunnetuksi tekeminen. Esseessä *Feminist Studies in Christian Spirituality* Hollywood osoittaa, että keskiajan spiritualiteetin ja käytäntöjen tutkiminen voi paljastaa joustavan ja monipuolisen tavan käyttää ruumista, joka ei istu heteronormatiivisen seksuaalisuuden puitteisiin. Tämänkaltaisen uudelleenajattelu ei koske vain seksuaalisuutta, vaan myös sukupuolta. Yhtenä esimerkkinä hän mainitsee 1310 kuolleen begiiniin Marguerite Poreten, jonka teologisen ajattelun nerokkuus sai hänen kriittikkonsa kutsumaan häntä ”tekonaiseksi” (*pseudo mulier*).

Marguerite Porete on esseen ”Reading as Self-Annihilation” päähenkilö. Porete on omasta ja monen muun tutkijan mielestä yksi keskiajan ehdottomasti kiehtovimpia hahmoja ja teologeja. Hänen teoksensa *Yksinkertaisten sielujen peili* on allegoria, jossa Rakkaus, Sielu ja Järki käyvät keskustelua. Rakkaus on, kuten Hollywood osuvasti ilmaisee, jumalallisen avatar. Sielun tavoitteena on yhtyä Rakkauteen. Järki on näiden kahden tarkkailija, joka jää koko ajan ulkopuoliseksi ja kinuaa kahta muuta kertomaan mistä oikein on

kysymys. Teoksen tavoitteena on saattaa lukija tasolle, jossa järki, halu ja tahto lakkaavat olemasta Sielussa, ja niiden tilalla toimii Rakkaus.

Hollywood käyttää Poreten teosta hyväkseen pohtiakseen kriittisen ajattelun merkitystä ja käytännön harjoittamista. Poreten teos taipuu tähän erinomaisesti. Se haastaa tutkijan pohtimaan, minkätasoisia itsen kieltämistä (self-annihilation) ja kriittisen lukemisen tuoman subjektiviteetin erittelyä teoksen syvälinen lukeminen vaatii. Voiko järkeä käyttämällä ymmärtää teosta, jossa järki ja sen käyttö ovat yksi ymmärryksen suurimmista esteistä? Voiko tutkija luopua kriittisen etäisyyden vaatimuksesta? Hollywood soveltaa Porete-tapausta myös tämän päivän keskusteluihin. Voisiko omista premisseistä irroittautuminen auttaa paremmin kuulemaan mitä itsen kanssa eri mieltä olevat tarkoittavat? Tätä voisi soveltaa tutkimuksen lisäksi esimerkiksi politiikassa. Tavoitteena ei olisi sopimus, konsensus tai yhteisen maaperän löytäminen. Tavoitteena olisi yrittää kuulla ja hyväksyä se, mitä ei voi itse omaksua. Yksi Poreten keskeisistä käsitteistä voisi kuvata tätä läsnäolon ja etäisyyden paradoksia: yhteiskunnassa eri tavoin ajattelevat voisivat olla rauhassa Loingpres, englanniksi Farnear, suomeksi Kaukanalähellä.

Teoksen viimeinen esse käsittelee Luukkaan evankeliumin Marian ja Martan tarinaa, jota on pidetty kontemplatiivisen ja aktiivisen elämäntavan vertauskuvana. Katolisessa kristikunnassa luostarissa elävä mies ja nainen olivat ikään kuin ihanneihmisen mallit ja Jeesuksen Marialle määrittelemä ”hyvä osa” koski heitä. Maallikot, jotka hoitivat erilaisia töitä yhteiskunnassa, olivat Martan kaltaisia tärkeitä ja puuhakkaita ihmisiä. Tämän tulkintatavan rinnalle alkoi kuitenkin 1000-luvulta lähtien kehkeytyä vaihtoehtoja. Regulaarikaniikit – jotka olivat pappeja ja toimittivat sakramenteja – argumentoivat, että he pystyvät toteuttamaan yhteistä hyvää parem-

min luostarinmuurien ulkopuolella, yhteiskunnassa. Samaan henkeen kerjäläisveljestöt, dominikaanit ja fransiskaanit toimivat kaupungeissa ja taajamissa kutsuen maallikoita Jeesuksen seuraajiksi köyhyydessä. Naisten oli huomattavasti vaikeampi yhdistää liikkuvaa julkista elämäntapaa, mutta esimerkiksi begiiniyhteisöissä tätä yritettiin 1200-luvulla. Kolme begiiniä, Hadewijch, Mechtild Magdeburgilainen ja aiemmin mainittu Marguerite Porete tulkitsivat Marian ja Martan tarinan 1200-luvulla siten, että ihannetapaüksessa heidän roolinsa yhdistyivät niin että toiminta ja mietiskely kuuluvat saumatta yhteen.

Mestari Eckhart käsitteli samaa aihetta kahdessa saarnassaan. Hän nosti Martan täydelliseksi neitsyeksi ja vaimoksi, jonka sielussa Jeesus syntyy. Maria, joka istui Jeesuksen jalkojen juuressa, oli täynnä kaipautta. Hän ei tiennyt mitä kaipasi tai mitä halusi. Eckhartin mukaan voidaan epäillä, että Maria istui siinä oman nautintonsa ja hengellisen etunsa vuoksi. Siksi Eckhart selitti, että tästä syystä Martta kehotti Jeesusta panemaan Maria liikkeelle. Martta pelkäsi, että Maria jäisi miellyttävään olotilaansa eikä edistyisi uskossaan. Eckhart korosti, että Martta ja Maria ovat yhtä niin kuin tarinan naiset olivat Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen. Magdalan Mariassa heidän piirteensä erottuvat parhaiten. Hän oli aktiivinen, hän opetti ja saarnasi, hän oli apostoli apostoleille ylösnousemuksen todistajana, hän oli alhainen ja nöyrä.

Eckhartin saarnoista toinen, saksankielinen, oli todennäköisesti suunnattu begiininaisille. Hollywood ihailee keskiajan teologin taitoa käyttää Raamattua, hagiografista tekstiä ja tulkintaa joustavasti niin, että hän muovaa sen juuri kuulijakunnalleen osuvaksi. Hän luo kuulijoille tilan, josta nämä löytävät itsellensä paikan, mutta eivät kuitenkaan voi pysähtyä ja jäädä siihen kuin Maria Jeesuksen jalkojen juureen. Elämä vaatii paikan lisäksi lii-

ketä, toimintaa ja mietiskelyä, sanomista ja sanomatta jättämistä. Ainoastaan näin Jumalan työ ihmisten välityksellä on mahdollista, opettaa Eckhart. Tämän kohdan Hollywood soveltaa myös tutkijan tämänhetken eettiseksi periaatteeksi: historian merkitys häviää tilanteissa, joissa ihmisten on otettava vastuu elävistä ihmisistä nykyhetkessä.

Hollywood pyrkii uudistamaan tutkimusta yhdistämällä aktiivisesti erilaisia tutkimuksellisia näkökulmia. Hän haastaa tutkijan kysymään itseltään tutkimuksen jälkeen: entä sitten? Mitä merkitystä tällä on nykyhetken maailmassa? Helppoja tai valmiita vastauksia ei ole tarjolla. Moni tutkija on sitä mieltä (itsekin olin aiemmin), että tutkimuksen tekeminen riittää *an sich* vastaukseksi kysymykseen miksi tehdä tutkimusta. Nykyään olen Hollywoodin linjoilla sikäli, että minusta on tärkeää ja motivoivaa tarjota edes hentoja vastauksia kysymykseen siitä, miksi juuri tämä tutkimus on tärkeää. Minusta on tärkeää kysyä ja vastata, miten maailma tulee paremmaksi paikaksi oman tutkimukseni valmistuttua.

PÄIVI SALMESVUORI, DOS.

JOHN MARENBO
**Pagans and Philosophers:
The Problem of Paganism
from Augustine to Leibniz.
Princeton: Princeton
University Press 2015.
354 s.**

”Viimeisen kerran huudat siinä pakanana”. Näin tokaisi pappi vastasyntyneen ristiäisissä vielä 1950-luvulla. Kun kuulin tämän tarinan itse lapsena, olin vakuuttunut siltä, että maailmassa oli ilmeisestikin olemassa salaperäinen ja jännittävä pakanoiden heimo. Sieltä vauvat siir-

tyivät papin avustamana oikeiden ihmisten joukkoon, tälle puolelle. Lapsen maailmassa pakanoiden hahmottomaan joukkoon kuuluvat varmaan myös ”muiden uskontojen” edustajat, nuo jotkut kaukaiset ihmiset, joita ei juuri arkitodellisuudessa kohdannut. Ahmed Ahnesarjakuvat olivat 1970-luvun lapsen mahdollisesti paras tietolähde pakanoiden maailmasta. Oliko pakanoisuus ongelma? Ehkä ainoastaan siten, että kysymys kastamattoman lapsen mahdollisesta kohtalosta tuonpuoleisessa saattoi käväistä mielessä, mutta siinäkin mentiin niin arkitodellisuuden ulkoreunoilla, että asia ei jäänyt kummemmin vaivaamaan.

Kun sen sijaan 17-vuotiaana luin ensimmäistä kertaa Dante Alighierin (k. 1321) *Jumalainen näytelmä* -teossarjan ensimmäistä osaa Helvetti, kysymys pakanoista rävähti esiin heti alkusäkeistä lähtien. Tuossa kirjallisuuden klassikossa seikkaillaan Vergiliuksen, kuuluisan antiikin runoilijan (ja pakanan) johdolla helvetin eri kehillä ja tavataan lukuisa joukko historian ja kirjallisuuden henkilöitä kärsimässä mitä moninaisimpia rangaistuksia. Helvetin ja kiirastulen rajapinnassa sijaitsi hyveellisille filosofeille, antiikin loistaville runoilijoille ja kastamattomille lapsille varattu limbo, jossa tunnettiin epämääräistä ikuista kaihoa ilman fyysisiä tuskia. Koko joukko merkittäviä pakanoita vietti siellä jonkinlaista puolielämää. Heistä mainitaan erikseen kaikki suuret: Sokrates, Platon, Aristoteles, islamilaiset filosofit Avicenna ja Averroes. Myös Egyptin sulttaani Saladin oli paikalla. Jopa asiaan tarkemmin perehtymättömän lukiolaisen oli helppo huomata, että Dantelle pakanat olivat todellakin ongelma.

Nyt aikuisena keskiajan tutkijana pakanoiden kirjoittamat tekstit ovat keskeistä lähdemateriaalia, vaikka pääasiallinen mielenkiintoni kohdistuu kristilliseen läntiseen teologiaan. Ehkä hiukan yllättäenkin keskiajan teologia sisältää jatkuvaa keskustelua ei-kristillisten lähteiden